

УДК 820:94 (477.83/.86)
ББК 83.3 (0)

Василь Бурдуланюк

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА В ГАЛИЧИНІ В ХІХ – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті зроблено спробу показати розвиток українського літературознавства в Галичині в ХІХ – першій третині ХХ століття. Проаналізовано особливості його розвитку та показано внесок у літературознавчу науку краю І.Вагилевича, Я.Головацького, О.Огоновського, О.Барвінського, І.Франка, О.Кониського, К.Студинського, М.Возняка, І.Свєнціцького, Б.Лепкого, О.Маковея, М.Тершаковця та інших дослідників.

Ключові слова: *Галичина, Наддніпрянська Україна, українське літературознавство, Наукове Товариство імені Шевченка, Львівський університет, Краківський університет.*

Упродовж тривалого колоніального поневолення українців Галичини та їх відірваності від решти українських земель українська література відігравала важливу роль у збереженні національної ідентичності українців краю. Тож видається цілком закономірною зацікавленість вітчизняною літературою українських вчених Галичини ХІХ – першої третини ХХ століть.

Ця наукова проблема ще не знайшла належного комплексного висвітлення у вітчизняній історіографії. Мета статті – вивчення літературознавчих досліджень українських учених Галичини ХІХ – першої третини ХХ століття.

Серед багатьох творчих зацікавлень діячів “Руської трійці” Івана Вагилевича та Якова Головацького важливе місце займало літературознавство. І.Вагилевич залишив помітний слід в українському літературознавстві. Його перу належить перший у Галичині огляд української літератури – “Замітки о руській літературі”. Це успішна спроба вченого узагальнено показати розвиток вітчизняної літератури від часів Київської Русі до ХІХ століття включно. Вчений фіксує і частково оцінює твори цілого ряду українських письменників. Порівняно ширші характеристики й точніші бібліографічні дані він подав про І.Котляревського, П.Гулака-Артемовського, Г.Квітку-Основ’яненка, Т.Шевченка, О.Бодяньського, А.Метлинського, М.Костомарова, І.Могилиничького та інших [14, с.49].

Цікавою з методичного погляду бібліографічною працею І.Вагилевича є покажчик “Польські письменники-русини” з додатком “Латинські письменники-русини”, де подано матеріал про 60 українських письменників ХV–ХVІІІ століть, що писали польською і латинською мовами [26, с.98]. Вчений був також автором статті “Літературні повідомлення зі Львова”, яка 1841 року була опублікована в часописі “Москвитянин”. Тут автор стисло охарактеризував літературний рух у Галичині і Польщі, подав інформацію про різні періодичні видання.

У творчому доробку науковця є також дослідження, присвячені давньоруським та українським літературним пам’яткам ХІV–ХVІІІ століть, зокрема “Повісті минулих літ”, “Слову о полку Ігоревім”, українським грамотам ХІV–ХVІІІ століть [14, с.49]. Помітне місце огляди літератури займають також в історичних і етнографічних дослідженнях та кореспонденції І.Вагилевича.

У творчому доробку Я.Головацького є дослідження про творчість М.Гоголя, В.Белінського, Ф.Достоевського, В.Даля та інших. Він також є автором праць про літературний процес на українських землях в ХVІ–ХVІІІ століттях. До них слід віднести дослідження вченого 60–80-х рр. ХІХ ст.: “Про перший літературно-розумовий рух русинів у Галичині”, “Літературні відомості”, “Червоно-руська література” тощо [48, с.206]. Слід згадати й про те, що, на жаль, після переїзду Я.Головацького в 60-х роках ХІХ ст. до Росії він, перебуваючи на московфільських позиціях, став на шлях заперечення української літератури і виявився виразником панславістичних ідей у літературознавстві [49, с.207].

У другій половині ХІХ століття вагомі здобутки в літературознавстві мав професор Львівського університету Омелян Огоновський. Після виїзду 1867 року Я.Головацького до Росії він очолив кафедру руської словесності Львівського університету і керував нею до своєї смерті в 1894 році.

Згідно зі своїми службовими обов’язками він з перших днів праці в університеті розробляв курс про творчість Т.Шевченка, став одним із перших галицьких шевченкознавців. З початку 70-х років ХІХ століття вчений публікує в часописі “Правда” ряд розвідок про життя і творчість поета, у яких досліджує його твори “До Основ’яненка”, “Послання землякам”, поему “Неофіти”, баладу “Тополя”. Пробоє окреслити філософсько-естетичні обрії музи Т.Шевченка. У “Руській читанці для нижчих клас гімназійних”, яку у двох частинах скомпонував Ю.Романчук у 1879 році, були поміщені статті вченого “Шевченка Тараса дитинний вік”, “Шевченко маляр і поет” та “Шевченко на

науці” [42, с.49]. Це були одні з перших спроб наукової біографії Т.Шевченка для шкільного навчання.

У 1879 році О.Огоновський публікує розвідку про поему Т.Шевченка “Гайдамаки” [42, с.50], а 1876 року вийшла у світ окремих виданням підготовлена вченим науково-популярна біографія Т.Шевченка [44].

Дослідник вивчав також життя і творчість М.Шашкевича, наслідком чого стало окреме видання про цього галицького поета [45]. 1876 року вийшло друком дослідження вченого “Слово о полку Игореве. Поетичний пам’ятник руської письменності XII віку” [37, ч.1, с.61]. У 1881 році з’явилися літературознавчі праці О.Огоновського “Хрестоматія староруська для вищих клас гімназійних” та “Короткий огляд на історію літератури руської від Татарщини до кінця XVIII віку” [42, с.42]. Це були перші спроби синтетичного аналізу розвитку української літератури в Галичині.

Значною подією в культурному житті Галичини та всієї України стала шеститомна “Історія літератури руської” О.Огоновського, що вийшла в світ у 1886–1894 роках. У цій праці дослідник уперше в Галичині поставив проблему української літератури в її органічному розвитку від найдавніших часів до кінця XIX століття і послідовно провів ідею самобутності українського народу та оригінальності й окремішності української літератури. Ця концепція викликала заперечення з боку російського вченого О.Піпіна, який намагався довести, що окремої української літератури немає. Відповідь О.Огоновського в окремому виданні “Моєму критикові. Відповідь А.Піпінові”, що вийшла друком у Львові в 1890 р., пожвавила дискусію про самобутність української літератури, яка мала позитивний вплив на літературний процес того часу. Згадана дискусія тривала кілька років. У ній взяли участь з російського боку філолог О.Соболевський, а з українського – І.Нечуй-Левицький, який в 1890 році опублікував у Львові під псевдонімом І.Баштовий свою полемічну працю “Українство на літературних позовах з Московщиною”, а також учені А.Кримський, К.Михальчук та інші [38, с.17].

Однак слід зазначити, що в кінці XIX – на початку XX століття найвагоміші праці в царині українського літературознавства Галичини написав Іван Франко. Вони присвячені як окремим проблемам, періодам та письменникам, так й історії української літератури в цілому. Серед багатьох літературознавчих праць дослідника слід згадати зокрема такі, як “Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.”, “Южно-русская литература”, “Іван Вишенський і його твори”, “Святий Климент у Корсуні”, “Апокрифи і легенди” тощо. Праця “Южно-русская литература” була написана І.Франком у 1904 році на пропозицію А.Кримського і російського вченого С.Венгерова для “Энциклопедического словаря” Брокгауза і Єфрона [5, арк.237]. 1907 року І.Франко на прохання ректорату Будапештського університету написав огляд української літератури для Угорської енциклопедії [10, с.407].

Учений підготував також ряд оглядів української літератури за різні періоди й роки, праці, присвячені І.Котляревському, М.Шашкевичу, Т.Шевченку, Марку Вовчку, О.Кониському, М.Старицькому, І.Тобілевичу, Лесі Українці, Ю.Федьковичу та багатьом іншим українським, російським і польським письменникам.

І.Франко був одним із зачинателів шевченкознавства в Галичині. Майже тридцять п’ять років учений плідно працював у царині шевченкознавства. За цей час він написав близько 70 наукових праць, статей та рецензій про життя, творчість і світогляд Т.Шевченка [11, с.58].

Науковий доробок І.Франка був добре відомий в усій Україні. З нагоди 50-річчя від дня його народження в 1906 році Харківський університет надав йому почесний титул доктора російської словесності. “Ви обрані радою одноголосно доктором. Вітаю”, – повідомляв його професор М.Сумцов, ще раніше, до речі, він привітав І.Франка з ювілеєм.

Цікавим є ще один факт з біографії І.Франка. Восени 1913 року він надіслав до Російської Академії наук на здобуття премії імені О.Котляревського відому свою працю “Студії над українськими народними піснями”. Вона отримала позитивний відгук київського вченого В.Претца і в 1916 році була премійована, але І.Франко, на жаль, вже не встиг про це дізнатися [47, с.162–163].

Сучасником І.Франка був відомий український філолог, довголітній професор Львівського університету Олександр Колесса, який також має у своєму творчому доробку ряд праць із царини літературознавства. Він досліджував українсько-польські літературні взаємини, про що свідчать студії “Шевченко і Міцкевич”, “Українські народні пісні в поезіях В.Залеського” та “Українська народна ритміка в поезіях В.Залеського”. Є в нього також розвідки, присвячені Ю.Федьковичу та І.Франку. Розвідки вченого “Століття обновленої українсько-руської літератури. 1798–1898” та “Погляд на сучасний стан історії розвідів української літератури” присвячені загальним проблемам українського літературознавства.

У 20-х рр. ХХ ст. учений підготував дослідження “Погляд на історію українсько-чеських взаємин від Х до ХХ ст.”, “Головні напрями й методи в розслідах українського фольклору” та “Генеза української новітньої повісти” [27, с.5–6].

У царині українського літературознавства Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ століть активно проявив себе Олександр Барвінський. У 1870–1925 роках він виступав автором багатьох посібників української літератури для початкових шкіл, гімназій і вчительських семінарій. Серед підручників, що їх уклав та опрацював О.Барвінський, вирізняється “Історія української літератури” у двох частинах, що вийшла у світ в 1920–1921 рр. [8; 9].

Якщо ознакою перших читанок була простота у викладі матеріалу та доступна учням структура, то “Історія української літератури” скомпонована як наукове дослідження. Тут автор акцентував увагу на літературній діяльності письменників та аналізу їхніх творів. Дослідженню притаманні послідовність, глибоке розуміння літературного процесу, оригінальний виклад фактів. Створені О.Барвінським підручники для вивчення української літератури були дуже популярні в Галичині.

Учений приділяв також увагу характеристиці літературного та загалом культурного процесу в Галичині в другій половині ХІХ століття, про що свідчать його “Огляди словесної праці австрійських русинів” у 1881–1882 рр. [37, с.194]. У творчому доробку автора є також праці, присвячені М.Шашкевичу, Т.Шевченку, М.Костомарову, П.Кулішу, Ю.Федьковичу [37, с.193–197].

З кінця ХІХ століття активно вивчав літературний процес у Галичині та Наддніпрянській Україні Кирило Студинський. Ряд праць він присвятив полемічній літературі. Це, зокрема, “Пам’ятки полемічного письменства кінця ХVІ і початку ХVІІ віків”, “Полемічне письменство 1608 р.”, “Пересторога. Руський пам’ятник ХVІІ віку”, “Зі студій над полемічною літературою”, “В 300-ліття смерті Потія” та інші. На думку Я.Гординського, згадані праці належать “до першорядних досягнень не тільки української, але й загалом слов’янської науки” [30, с.158].

Крім цього в колі зацікавлень К.Студинського були також проблеми галицького відродження першої половини ХІХ століття та культурних взаємин Галичини і Наддніпрянщини. Ряд розвідок учений присвятив представникам нової української літератури, зокрема М.Шашкевичу [30, с.143, 170], І.Котляревському [30, с.151], Т.Шевченку [30, с.144, 178, 207], П.Кулішу [30, с.204, 210], А.Метлинському [30, с.143], П.Леонтовичу [30, с.204], О.Духновичу [30, с.205].

З 1 квітня 1900 року до 1 листопада 1918 року К.Студинський був професором Львівського університету [2, арк.7]. 1919 року його обрали дійсним членом НТШ, де він очолював філологічну секцію, а з листопада 1923 р. до початку 1932 року – був головою НТШ [53, с.11]. За рекомендацією А.Кримського в 1924 році вченого обрали

дійним членом Всеукраїнської академії наук у Києві [33, ч.2, с.145]. Як бачимо, творчі здобутки вченого були належно вшановані сучасниками.

На рубежі кінця XIX – початку XX століття з’явилися літературознавчі дослідження Остапа Терлецького. Серед них варто назвати розвідки “Літературні стремління галицьких русинів у 1772–1872 рр.”, “Галицько-руське письменство у 1848–1865 рр.” тощо [29, с.3173]. Перу автора належить також наукова розвідка з 1898 року “Українське село в драмах Карпенка-Карого”, що залишилася в рукописі [6].

На початку XX століття активно прилучився до вивчення літературного процесу на українських землях Михайло Возняк. Тоді з’являються його дослідження “Грамматика Лаврентія Зизанія з 1596 р.”, “З культурного життя України XVII–XVIII ст.”, “Епізоди культурних зносин галицької і російської України в першій половині XIX віку” тощо [43, с.134].

Слід зауважити, що М.Возняк був ученим широкого профілю. Він займався дослідженням стародруків, полемічною літературою XVI–XVII ст., історією розвитку українського театру, вивчав творчі біографії окремих письменників, зв’язки письменників Галичини і Наддніпрянської України. У полі зору дослідника була творча діяльність М.Шашкевича, І.Вагилевича, Я.Головацького, І.Котляревського, Т.Шевченка, П.Куліша, М.Гоголя, О.Кониського, В.Забіли тощо.

У творчому доробку вченого за період з 1902 до 1939 року є понад 470 публікацій [13, с.1–36]. Цінна багатим фактичним матеріалом та докладною бібліографією його три томна “Історія української літератури”, що з’явилася друком у Львові в 1920 – 1924 роках.

Слід зауважити, що в міжвоєнні роки XX століття вчений багато уваги приділяв життю і творчості І.Франка. Тоді вийшла друком 51 публікація вченого зі згаданої тематики [13, с.22–36]. Він фактично став фундатором франкознавства, значно поглибивши його в післявоєнні роки.

Відомим представником філологічної науки Галичини кінця XIX – першої половини XX століть є Іларіон Свенціцький. 1899 він року отримав диплом математика у львівському університеті. Щоб здобути систематичні знання в царині філології та історії мистецтва, продовжив навчання в Археологічному інституті та історико-філологічному відділі Петербурзького університету. Завершив своє навчання у Віденському університеті, де в 1902 році під керівництвом професора В.Ягича отримав ступінь доктора за дослідження “Про значення Максима Грека в розвитку філософії в Росії”. З 1905 року очолив Національний музей у Львові, а з літа 1913 року працював викладачем Львівського університету [1, арк.47–48].

На початку XX століття вчений співпрацював з московфільськими виданнями Львова, де з’явилися його публікації про Т.Шевченка та російських письменників Л.Толстого, А.Чехова, І.Тургенева, М.Некрасова, А.Кольцова та інших [51, с.13–17]. В 1906 році в Петербурзі при сприянні російського вченого О.Шахматова вийшла в світ праця дослідника “Огляд взаємин Карпатської Русі з Росією в першій половині XIX ст.” [7, арк.2–3, 6].

У творчому доробку І.Свенціцького пізнішого періоду є ряд робіт, присвячених творчості Т.Шевченка, І.Вагилевича, І.Франка, М.Драгоманова, В.Винниченка, М.Гоголя, О.Пушкіна, Данте, Гете та інших майстрів слова [51, с.18–36]. У міжвоєнні роки XX ст. серед інших вийшли у світ такі дослідження вченого, як “Основи відродження білоруського письменства”, “Різдво Христове в поході віків: (Історія літературної теми й форми)” та “Русь і половці в староукраїнському письменстві: (Історія літературного сюжету)” [51, с.27, 35]. Слід згадати й про те, що в окреслений період з-під пера вченого вийшов також цілий ряд досліджень із царини мовознавства, мистецтвознавства та музезнавства.

З кінця XIX століття розпочав літературознавчі дослідження Василь Щурат. Його праці тематично різноманітні й присвячені проблемам розвитку літератури від

давньоруського періоду до XIX – початку XX ст. Це, зокрема, праці, присвячені І.Вишенському, І.Котляревському, Т.Шевченку, П.Кулішу, М.Шашкевичу, Ю.Федьковичу, І.Франку, Г.Квітці-Основ'яненку, В.Самійленку та іншим письменникам [34, с.120–136].

Чи не найбільше розвідок В.Щурат присвятив Т.Шевченку, які згодом опублікував окремими виданнями [54; 55]. Дослідник ґрунтовно вивчав також творчість П.Куліша та його зв'язки з Галичиною [56; 57]. Цікавим виданням є також книга В.Щурата “Літературні начерки”, до якої включені розвідки про найвизначніших представників української та європейських літератур [58].

На початку XX століття розпочав наукові дослідження письменник і літературознавець Богдан Лепкий. Після навчання у Віденському та Львівському університетах він у 1899–1914 роках та з 1926 року до кінця життя викладав українську літературу в Краківському університеті, підготував двотомний “Начерк історії української літератури”, що з'явився друком у Коломиї в 1909 і 1912 роках. Там було показано літературний процес в Україні до початку XVI ст. Рукопис третього тому, що охоплював період XVI–XVIII ст., пропав у роки Першої світової війни [39, с.233]. 1930 року вчений опублікував огляд української літератури польською мовою. Цією ж мовою він написав короткий нарис історії української літератури для енциклопедичного видання “Wielka literatura powzhechna”, що вийшло у світ 1933-го [39, с.237].

У творчому доробку Б.Лепкого є також цілий ряд нарисів про творчість М.Шашкевича, Т.Шевченка, М.Вовчка, П.Куліша, І.Франка, В.Стефаніка та інших українських письменників.

Ґрунтовні дослідження про українських письменників на початку XX століття підготував Осип Маковей. Серед них виділяються розвідки “Панько Олелькович Куліш. Огляд його діяльності” та “Матеріали до життєписи Осипа Юрія Гординського-Федьковича” [41, с.44, 63]. У першій з них автор вперше у вітчизняному літературознавстві зробив спробу критично оцінити багатогранну, інколи суперечливу діяльність П.Куліша. З'явилися також студії автора, присвячені І.Франку, С.Воробкевичу, Лесі Українці, Т.Бордуляку, П.Грабовському, О.Кобилянській тощо.

На початку XX століття та в міжвоєнний період у царині літературознавства активно працював викладач коломийської та львівської гімназій Ярослав Гординський. Спочатку автор приділив увагу давній літературі. Про це свідчать його публікації початку XX ст. У 20-ті роки XX ст. з'являються його розвідки “Владимир” Т.Прокоповича”, “Милость Божія”, українська драма з 1728 р.”, “Рукописний ірмологіон 1695 р. з ілюстраціями Григорія Залеського”, “З української драматичної літератури XVII–XVIII ст.: тексти й замітки” тощо [33, с.173].

Учений ґрунтовно опрацював проблему культурних, зокрема літературних, взаємин. Його дослідження “Т.Шевченко і Ж.Красінський” та “Станіслав Виспянський і Україна” присвячені українсько-польським літературним взаєминам [33, с.174–175].

У творчому доробку Я.Гординського є ряд досліджень, що стосуються життя і творчості письменників Галичини і Наддніпрянської України, зокрема І.Котляревського [17], М.Шашкевича [18], П.Куліша [19], І.Франка [20, 21], І.Гушалеви́ча [22], М.Устияновича [23], К.Скоморівського [24] тощо.

Певні творчі зацікавлення в кінці XIX – на початку XX століття спостерігаємо також у відомого суспільно-політичного та громадсько-культурного діяча Юліана Романчука. На початку XX ст. він опублікував у “Записках НТШ” кілька статей переважно із царини шевченкознавства. Серед них: “Деякі причинки до поправнішого видання поезій Тараса Шевченка. Замітки до “Кобзаря” Тараса Шевченка”, зредагованого доктором Омеляном Огоновським і виданого Товариством ім. Шевченка у Львові 1893 р.”, “Незнані вірші на смерть Шевченка”, “Критичні замітки до тексту поезій Шевченка”, “Недруковані твори Артемовського-Гулака” тощо [12, с.95, 144, 150, 298].

Аналіз цих студій засвідчує добру обізнаність автора з творами поетів, про яких веде мову.

У першій третині ХХ ст. певний здобуток у царині літературознавства має також багаторічний викладач української гімназії в Коломиї, поет, драматург, видавець, уродженець галицького Поділля Дмитро Николишин. У 1914 році в Коломиї вийшли в світ його ґрунтовні дослідження “Козаччина у Т.Шевченка” та “Історичні поеми Тараса Шевченка”, що були прихильно зустрінуті тогочасною критикою. Є в нього також публікації, присвячені письменникам А.Чайковському та Ю.Федьковичу [35, с.211].

З початку ХХ століття активно займався історією української літератури та славістики галицький вчений Іван Брик. Кілька праць він присвятив Т.Шевченку, зокрема “Шевченка поема «Іван Гус»”, “Пам’ятки по Т.Шевченкові в родині Ускових”, “Святе дерево в творчості Т. Шевченка” та інші [35, с.145].

Свої розвідки вчений присвячував також М.Шашкевичу. Серед них слід назвати такі як “Століте уродин Маркіяна Шашкевича”, “З Маркіянових днів. Спомини”, а також описи святкових заходів на честь 100-річчя з дня народження поета в Підлісся і Львові та розвідку “Маркіян Шашкевич. У соті роковини зладження «Зорі»” [35, с.146].

У творчому доробку автора є також дослідження про життя і творчість О.Кониського, Б.Грінченка, О.Огоновського, про зв’язки Ю.Федьковича з товариством “Просвіта” у Львові [35, с.147–149].

З досліджень І.Брика із царини міжслов’янських взаємин варто згадати його розвідки міжвоєнного періоду ХХ ст. “Матеріали до історії українсько-чеських взаємин в першій половині ХІХ ст.”, “Йосиф Добровський і українознавство”, “Шафарик у ролі судді в термінологічному українсько-польському спорі 1849 р.”, “Слов’янський з’їзд у Празі 1848 р. і українська справа”, “Переклади сербських народних пісень у «Русалці Дністровій»” тощо [35, с.150].

Серед дослідників української літератури початку ХХ століття слід згадати також Івана Созанського. У творчому доробку цього молодого і рано згаслого автора на сторінках “Записок НТШ” в 1905–1919 роках з’явилися розвідки “Недруковані вірші Маркіяна Шашкевича”, “До генези творчості Маркіяна Шашкевича”, “З літературної спадщини Василя Ільницького”, “Причинок до біографії Івана Вагилевича”, “З літературної спадщини Івана Вагилевича”, “Поетична творчість Олександра Духновича” [12, с.154, 156, 163, 165, 171, 200].

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. – це період різнобічної творчої діяльності відомого в Галичині педагога і дослідника Іллі Кокорудза. Серед дослідницьких студій автора варто згадати “Послання Т.Шевченка. Естетично-критична студія”, “Маркіян Шашкевич і народні пісні”, “О міфології слов’янській”, “Думки Шевченка, їх генеза і мотиви”, “Професор д-р Омелян Огоновський. Огляд его життя і наукової та літературної діяльності” тощо [36, с.60–61].

Непересічною постаттю в царині української культури Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття був педагог і письменник Михайло Пачовський. Він цікавився фольклором. Слід згадати такі публікації автора з цієї тематики, як “Про вплив християнства на усну словесність русинів”, “Дещо про руські билини і думи” та двотомну працю “Народні думи з ілюстраціями” [33, ч.2, с.132–133]. З літературнознавчих праць М.Пачовського варто згадати “Сотні роковини народного письменства Руси-України. Пам’яті Івана Котляревського”, “Келестин Скоморовський – забутий галицький поет”, “Ілюстроване українсько-руське письменство в життєписах для молодіжи”, “Ювілей Маркіяна Шашкевича. Слово до галицьких патріотів”, “Виїмки з українсько-руського письменства ХІ–ХVІІІ ст. для вищих клас середніх шкіл” [33, ч.2, с.134].

Відомою постаттю в культурному процесі Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ століття був Володимир Левицький (Василь Лукич), широковідомий своєю видавничою та просвітницькою діяльністю. З літературно-критичних та аналітико-оглядових

праць автора слід згадати його публікацію 1880 р. у часописі “Зоря” історико-літературознавчої розвідки про Марусю Чурай [33, ч.2, с.110], пізніші студії “В.Забіла і його жартівливе “посланіє” до Шевченка”, “Клим Глібовицький”, “П.Куліш і “Зоря”. Ряд цікавих думок і спостережень про І.Франка, з яким автора єднали тривалі дружні взаємини, висловлено в його спогадах “Спомини про Івана Франка. Картка з записника” [33, ч.2, с.120].

На початку ХХ століття до літературознавчих досліджень прилучився Михайло Тершаковець. Писав розвідки з історії культури Галичини першої половини ХІХ століття. Це, зокрема, “Матеріали й замітки до історії національного відродження”, “Відносини Вартоломея Копітара до галицько-українського письменства”. З літератури періоду княжої доби написав розвідку “Переказ про Кия, Щека і Хорива та їх сестру Либедь” [29, с.3183].

Крім того вчений написав ряд досліджень про М.Шашкевича, які в 1904–1937 роках з’явилися друком у “Записках НТШ”. Це, зокрема, розвідки “Причинки до життєпису Маркіяна Шашкевича та дещо із його письменської спадщини”, “Маркіян Шашкевич про свою “Читанку”, “Короледворська рукопись в перекладах Маркіяна Шашкевича”, “До життєпису Маркіяна Шашкевича”, “Про наклад “Русалки Дністрової” [12, с.141, 146, 160, 269–270, 273, 283].

У першій третині ХХ століття з’являється ряд досліджень літературознавця Михайла Мочульського. Внеском ученого до шевченкознавчої тематики є дослідження “Михайло Щепкін і Тарас Шевченко”, “До генези й пояснення “Інтродукції” до “Гайдамаків” Т.Шевченка”, “Гощинський, Словацький і Шевченко як співці Коліївщини” тощо [35, с.91].

Протягом тривалого періоду, з 1906 року до кінця 30-х рр. ХХ ст., у полі зору дослідника перебувала творчість І.Франка. Тоді з’явилися, зокрема, такі дослідження вченого, як “Semper tiro” Івана Франка”, “Про “Лиса Микиту” І.Франка”, “З останніх десятиліть життя Франка (1896–1916): Спогади і причинки” тощо [35, с.94].

У вченого є також публікації, присвячені поетам О.Козловському, Х.Алчевській, І.Манжурі, письменникам О.Кобилянській, М.Коцюбинському [35, с.97]. Окрему працю вченого присвячено І.Манжурі та М.Цертелеву [46].

На початку ХХ століття кілька науково-популярних літературознавчих досліджень з’явилося з-під пера вченого і публіциста Михайла Лозинського. Серед них варто згадати видання “Тарас Шевченко. Його жите і значіне”, “Люди. Біографічно-літературні нариси”, “Іван Франко” та “Михайло Павлик. Його жите і діяльність” [33, ч.1, с.228].

Відомий педагог і письменник Григорій Цеглинський є також автором літературознавчих публікацій “Шевченко і його сучасна критика”, “Отець і син (про Маркіяна й Володимира Шашкевичів”, “Перший вінок – жіночий альманах”, “О.Ю.Гординський – Федькович” тощо [33, с.117].

На початку ХХ століття певні здобутки в царині літературознавства має Юрій Кміт. У цей час лише на сторінках “Літературно-наукового вісника” з’явилося близько тридцяти його публікацій. Це були переважно студії, присвячені відомим представникам європейської літератури Г.Гайєрстаму, В.Теккерею, Г.Ібсену, Г.Гофмансталью та іншим [40, с.166]. З постійної рубрики “Новини західньо-європейських літератур” до галицького читача оперативно надходили його оцінки нових творів ряду німецьких, англійських, італійських та інших письменників [36, с.76].

Оригінальною постаттю на ниві українського літературознавства Галичини початку ХХ століття проявив себе літературний критик Микола Євшан (Федюшка), який співпрацював з “Літературно-науковим вісником” та “Українською хатою”. В першому з названих часописів упродовж 1909–1914 років він опублікував понад 80

рецензій на твори українських і зарубіжних письменників та літературознавчих розвідок [40, с.122–124].

Як критик, М.Євшан у студіях про І.Франка, О.Кобилянську, Лесю Українку, М.Коцюбинського, В.Стефаника, Б.Лепкого та інших письменників гостро виступав проти народництва в літературі, за новаторство й мистецькі шукання, підкреслюючи роль мистецької індивідуальності на противагу народницькій ідеалізації народу.

Загалом за підрахунками професора В.Качкана його перу належить близько двохсот історико-літературознавчих публікацій, серед яких слід згадати такі найважливіші як “Проблеми творчості”, “Під прапором мистецтва”, “Суспільний і артистичний елемент у творчості”, “Тарас Шевченко”, “Літературні замітки”, “Іван Франко і Галицька Україна” тощо [36, с.237].

Оригінальністю викладу матеріалу відзначаються також літературознавчі розвідки М.Євшана “Юрій Федькович в світлі нових матеріалів”, “Свято Маркіяна Шашкевича”, “Леся Українка”, “Тригорій Цеглинський”, “Трицько Чупринка”, “Марія Конопніцька”, “Лев Толстой”, “Редьярд Кіплінг”, “Фредерік Містраль” та ін. [40, с.122–124].

На початку ХХ століття активно розпочав свої літературознавчі дослідження викладач Академічної гімназії у Львові Володимир Радзикович. Тоді з’являються друком його монографічне дослідження “Павлин Свєєнціцький”, статті “Шашкевича “Олена”, “Перша повість І.Франка” тощо. Він також підготував підручник “Нарис історії української літератури”, що публікувався в міжвоєнні роки в Галичині, а пізніше на еміграції. Там також вийшов в світ підручник “Українська література ХХ ст.” [28, с.2442].

У міжвоєнні роки ХХ ст. активно прилучився до літературознавчих досліджень Євген Пеленський. Він зібрав матеріали про багатьох українських письменників, на основі яких готував дослідження про їх життя і творчість. Учений активно розробляв тему “Класичні традиції в творчості Т.Шевченка”, про що свідчить ряд його публікацій із цієї тематики в тогочасних часописах, а згодом з’явилося видання автора “Шевченко-клясик” [33, ч.2, с.262, 278]. Виходять друком також окремі його видання про українських письменників: “Осип Маковей. Спроба літературної оцінки”, “Богдан Лепкий. Творчий шлях. Бібліографія творів”, “Марко Черемшина” тощо [33, с.278]. Тривалий час вчений досліджував також теми “Овідій в українській літературі” і творчість Р.Рільке, які завершилися цікавими публікаціями з цієї тематики [33, с.268, 278].

У 30-ті роки ХХ ст. з’явилася цікава розвідка філософа та історика мистецтва Володимира Залозецького “Сковорода в освітленні новітньої німецької літератури”, при підготовці якої автор використав найавторитетніші праці німецьких та українських дослідників про Г.Сковороду, що з’явилися у німецьких виданнях [36, с.293].

У міжвоєнні роки ХХ століття помітний слід у літературознавстві залишив Михайло Рудницький. Його перу належать, зокрема, есеїстично-мемуарна книга “Нагоди й пригоди” [48], розлоге дослідження “Від Мирного до Хвильового” [49]. В останньому автор охарактеризував творчі постаті 25 письменників, зокрема А.Кримського, В.Самійленка, Б.Лепкого, М.Яцківа, П.Карманського, С.Єфремова, В.Винниченка, М.Хвильового та ін.

Аналізуючи процес розвитку українського літературознавства в Галичині в окреслений період, слід зауважити, що творчі зв’язки з краєм підтримували вчені з усіх українських земель.

У розвиток українського літературознавства в Галичині в кінці ХІХ – на початку ХХ століть певний внесок зробили наддніпрянські вчені. Серед них варто згадати, зокрема, Олександра Кониського, який у другій половині ХІХ століття підтримував тісні зв’язки з Галичиною. Він активно прилучався до заснування у Львові Товариства імені Шевченка та перетворення його в НТШ. Як влучно зауважив І.Франко, він уважав першим обов’язком цього товариства видати повний життєпис свого патрона й взявся сам активно до підготовки цієї праці, присвятивши їй останні десять років свого життя.

О.Кониський упорядкував увесь доступний йому матеріал, відвідав рідні місця Т.Шевченка, зібрав спогади сотень людей, віднайшов листи, урядові документи, старі газети тощо [15, с.333].

Упродовж 90-х років XIX століття на сторінках “Записок НТШ” було опубліковано більше десяти шевченкознавчих праць ученого [12, с.33–102]. У 1898–1901 рр. у “Збірнику філологічної секції НТШ” та окремим двотомним виданням вийшла у світ праця О.Кониського “Тарас Шевченко – Грушівський”. Паралельно її було опубліковано і російською мовою. Ця книга була найповнішою та найдокладнішою з усіх, які досі були присвячені Т.Шевченку. У ній автор возвеличив поета, якого вважав генієм і пророком українського народу. Як зазначав І.Франко, цією книгою О.Кониський поклав найкращий пам’ятник і Шевченкові, і собі самому.

У кінці XIX – першій третині XX століття на сторінках “Записок НТШ” з’явився ряд публікацій та інших наддніпрянських вчених, зокрема В.Доманицького “Невідомі вірші еромонаха Климентія з початку XVIII віку”, “Авторство Марка Вовчка” [12, с.189, 196], С.Єфремова “Новий Шевченків автограф”, “Сковорода на тлі сучасности”, [12, с.152, 333], Л.Білецького “Біля початків нової української комедії і водевілю”, “Мар’яна Черниця” Т.Шевченка. Історія тексту”, [12, с.251, 334], В.Перетца “З творчості студентів Київомогилянської академії”, “Кілька старих вірш” [12, с.251, 253], К.Копержинського “З історії публіцистики XVIII віку Йосафат Кунцевич і Касіян Сакович про твори Василя Суразького” [12, с.251], М.Марковського “Лісова пісня” Лесі Українки й “Тіні забутих предків” М.Коцюбинського” [12, с.251], І.Стешенка “Ол. П.Стороженко. Причинки до характеристики його творчості”, “Життя і твори Т.Шевченка” [12, с.110, 324], Д.Чижевського “Філософічна метода Сковороди” [12, с.251], Ф.Савченка “Протест Якова Головацького до австрійського міністерства з приводу трусу в його мешканні” [12, с.253], Л.Новицького “Варіанти до “Кобзаря” 1860 р. та “Ще до тексту “Кобзаря” тощо [12, с.258].

На початку XX століття деякий час учився у Львові і співпрацював з І.Франком та В.Гнатюком учений із Закарпаття Гіядор Стрипський. Він досліджував історію і культуру Закарпаття. Серед інших написав дослідження “Угро-руські літописні записки” [12, с.266], “Старша руська письменність на Угорщині”, “З старшої письменности угорської Руси”, “Пам’ятки русько-української мови і літератури” тощо [29, с.3073].

Отже, в XIX – першій третині XX ст. українське літературознавство досягло в Галичині високого рівня. Започаткували його діячі “Руської трійці” І.Вагилевич і Я.Головацький. Пізніше значний внесок у його розвиток зробили О.Огоновський, І.Франко, К.Студинський, М.Возняк, Б.Лепкий, В.Щурат та ряд інших дослідників.

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 309, оп. 1, спр. 390.
2. ЦДІАЛ України, ф. 362, оп. 1, спр. 3.
3. Там само, ф. 2052, оп. 1, спр. 1257.
4. Інститут літератури імені Т. Шевченка НАН України (відділ рукописів), ф. 3, спр. 725.
5. Центральна наукова бібліотека імені В. Вернадського НАН України (відділ рукописів), ф. 1, спр. 24428.
6. Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України (відділ рукописів), ф. 10, спр. 1, 31 арк.
7. Архів Санкт-Петербурзького відділення АН Росії, ф. 134, оп. 3, спр. 1068.
8. Барвінський О. Історія української літератури Ч. I / О. Барвінський. – Львів : Вид-во НТШ, 1920. – 376 с.
9. Барвінський О. Історія української літератури Ч. II / О. Барвінський. – Львів : Вид-во НТШ, 1921. – 432 с.
10. Басс І. Іван Франко : Життєвий і творчий шлях / І. Басс, А. Каспрук. – К. : Наук. думка, 1983. – 455 с.
11. Бернштейн М. Франко і Шевченко / М. Бернштейн. – К. : Дніпро, 1984. – 208 с.
12. Бібліографія Записок Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2003. – 741 с.

13. Бібліографія творів дійсного члена АН УРСР М. С. Возняка : (Хронологічний покажчик за 1902–1951 рр.). – Львів : Львів. бібліотека АН УРСР, 1951. – 41 с.
14. Бурдуланюк В. Філологічні зацікавлення Івана Вагилевича / В. Бурдуланюк, Г. Бурдуланюк // Краєзнавець Прикарпаття. – 2009. – № 13. – С.49.
15. Будівничий української державності : хрестоматія політичних статей Івана Франка. – К., 2006. – 638 с.
16. Гординський Я. Україна й Італія. Огляд взаємин до 1914 р. / Я. Гординський – Львів, 1915. – 66 с.
17. Гординський Я. Причинки до студій над “Енеїдою” І. Котляревського. I ч. / Я. Гординський. – Коломия, 1907. – 45 с.
18. Гординський Я. Невідомі писання Маркіяна Шашкевича / Я. Гординський. – Коломия, 1911. – 23 с.
19. Гординський Я. Кулішеві переклади драм Шекспіра / Я. Гординський. – Львів, 1928. – 118 с.
20. Гординський Я. До літературно-наукової діяльності Івана Франка в 1912–1913 рр. / Я. Гординський // Україна. – 1930. – Кн. 41. – С. 154–172.
21. Гординський Я. Сучасне франкознавство (1916–1932) / Я. Гординський. – Львів, 1933. – 97 с.
22. Гординський Я. Іван Гушалеви́ч і його літературна діяльність / Я. Гординський. – Львів, 1905. – 54 с.
23. Гординський Я. До біографії й характеристики Миколи Устиновича / Я. Гординський. – Львів, 1911. – 40 с.
24. Гординський Я. Келестин Скоморівський і його літературна діяльність / Я. Гординський. – Львів, 1919. – 39 с.
25. Гнатюк В. [Бібліогр. покажчик]. – Львів : Вид-во НТШ, 1992. – 151 с.
26. Дем’ян Г. Іван Вагилевич – історик і народознавець / Г. Дем’ян. – К. : Наук. думка, 1993. – 152 с.
27. Др. Олександр Колесса. – [Б. м., б. р.]. – 8 с.
28. Енциклопедія українознавства. – Львів, 1998. – Т. 7.
29. Енциклопедія українознавства. – Львів, 2000. – Т. 8.
30. Єдлінська У. Кирило Студинський. 1868–1941 : Життєписно-бібліографічний довідник / У. Єдлінська. – Львів, 2006. – 309 с.
31. Іван Франко. Бібліографія творів. 1874–1964 / склав М. Мороз. – К. : Наук. думка, 1966. – 446 с.
32. Іван Франко і мировая культура : тези доповідей міжнародного симпозиума, Львів, 11–15 вересня 1986 г. – К. : Наук. думка, 1986. – 247 с.
33. Качкан В. Українське народознавство в іменах : у 2 ч. / В. Качкан. – К. : Либідь, 1994. – Ч. I. – 333 с.; К. : Либідь, 1995. – Ч. II. – 287 с.
34. Качкан В. Хай святиться ім’я твоє : Студії з історії української літератури XIX–XX століть. Кн. друга / В. Качкан. – Коломия : Вік, 1996. – 308 с.
35. Качкан В. Хай святиться ім’я твоє. Українознавство та пресологія (XIX – перша половина XX ст.). Кн. третя / В. Качкан. – Львів : Фенікс, 1998. – 367 с.
36. Качкан В. Хай святиться ім’я твоє. Історія української літератури і культури в персоналіях (XIX – перша половина XX ст.). Кн. четверта / В. Качкан. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2000. – 367 с.
37. Кравець О. Матеріали до бібліографії праць Олександра Барвінського та досліджень про нього / О. Кравець // Олександр Барвінський : 1847–1927 : матеріали конф., присв. 150 річниці від дня народження Олександра Барвінського, Львів, 14 травня 1997 р. – Львів, 2001. – С. 191–203.
38. Кучер Р. Наукове товариство імені Шевченка / Р. Кучер. – К. : Наук. думка, 1992. – 112 с.
39. Лев В. Богдан Лепкий. 1872–1941 : Життя і творчість / В. Лев. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней; Торонто, 1976. – 399 с.
40. Літературно-науковий вістник : Покажчик змісту. Т. 1–109 (1898–1932). – К. ; Нью-Йорк, 2000. – 542 с.
41. Маковей О. : [бібліогр. покажчик]. – Львів, 1958. – 155 с.
42. Микитюк В. Іван Франко та Омелян Огоновський: мовчання і діалог / В. Микитюк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 187 с.
43. Мороз М. Невтомний трудівник науки / М. Мороз // Жовтень. – 1981. – № 10. – С. 134.
44. Огоновський О. Житє Тараса Шевченка / О. Огоновський // Книжечка “Просвіти”. Ч. 37. – Львів, 1876. – 77 с.
45. Огоновський О. Маркіян Шашкевич. Про його жите і письма / О. Огоновський // Книжечка “Просвіти”. Ч. 95. – Львів, 1886. – 101 с.
46. Мочульський М. Погруддя з бронзи. Микола Цертелєв і Іван Манжура / М. Мочульський. – Львів, 1938. – 181 с.
47. Погребенник Ф. Іван Франко в українсько-російських літературних взаєминах / Ф. Погребенник. – К. : Дніпро, 1986. – 301 с.
48. Рудницький М. Нагоди й пригоди / М. Рудницький. – Львів, 1929. – 264 с.
49. Рудницький М. Від Мирного до Хвильового / М. Рудницький. – Львів, 1936. – 438 с.
50. “Руська трійця” в історії суспільно-політичного руху і культури України. – К. : Наук. думка, 1987. – 338 с.
51. Свенціцький Іларіон Семенович : [бібліогр. покажчик]. – Львів : ЛДУ, 1996. – 62 с.

52. Спогади про Івана Франка. – К. : Дніпро, 1981. – 413 с.
53. У півстолітніх змаганнях : Вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941). – К. : Наук. думка, 1993. – 767 с.
54. Щурат В. З життя і творчості Тараса Шевченка / В. Щурат. – Львів, 1914. – 68 с.
55. Щурат В. Шевченко і поляки : Основи взаємних зв'язків / В. Щурат. – Львів, 1917. – 131 с.
56. Щурат В. До історії останнього побуту П. Куліша у Львові / В. Щурат. – Львів, 1897. – 37 с.
57. Щурат В. Філософічна основа творчості Куліша: 25-літте смерті письменника / В. Щурат. – Львів, 1922. – 132 с.
58. Щурат В. Літературні начерки / В. Щурат. – Львів, 1913. – 103 с.

В статтє сделана попытка показать развитие украинского литературоведения в Галичине в XIX – первой трети XX века. Проанализированы особенности его развития и показан вклад в литературоведческую науку края И.Вагилевича, Я.Головацкого, А.Огоновского, А.Барвинского, И.Франко, А.Конисского, К.Студинского, М.Возняка, И.Свеницкого, Б.Лепкого, О.Маковея, М.Тершаковцева и других исследователей.

Ключевые слова: Галичина, Наддніпрянщина України, українське літературознавство, Научне товариство імені Шевченка, Львівський університет, Краківський університет.

The article attempts to show the development of Ukrainian literary criticism in Galychyna in the 19th – the first third of the 20th century. Analyzes the features of the development and demonstrates the contribution to literary science of the region of I.Vahylevych, Y.Holovatskyi, O.Ohonovskyi, O.Barvinskyi, I.Franko, O.Konyskyi, K.Studynskyi, M.Vozniak, I.Svientsitskyi, B.Lepkyi, O.Makovey, M.Tershakovets and other researchers.

Keywords: Galychyna, Ukraine on the Dnieper, Ukrainian literature criticism, Shevchenko Scientific Society, the University of Lviv, the University of Craciw.